Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta ja tunnistatakse kehtetuks komisjoni määrus (EÜ) nr 2246/2002“

(COM(2022) 666 final — 2022/0391 (COD))

ja teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv disainilahenduste õiguskaitse kohta (uuesti sõnastatud)“

(COM(2022) 667 final — 2022/0392 (COD))

(2023/C 184/07)

Raportöör: **Ferre WYCKMANS**

Konsulteerimistaotlus	a) nõukogu, 21.12.2022
	b) Euroopa Parlament, 12.12.2022
	nõukogu, 21.12.2022
Õiguslik alus	a) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
	b) Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 114 ja 304
Vastutav sektsioon	Ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	148/0/3

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee leiab, et tõhus disainilahenduste kaitse süsteem on tarbijatele ja üldsusele kasulik, sest see soodustab ausat konkurentsi ja kaubandustavasid. Samuti aitab see kaasa majandusarengule, ergutades loovust tööstuses, toodetes, äritegevuses ja ekspordis.

1.2. Enamikus liikmesriikides peab disainilahendus olema registreeritud riiklikus tööstusomandi õiguskaitse ametis, et see oleks seadusega kaitstud. Asjaomaste riiklike õigusnormide ja disainilahenduse liigi kohaselt võib see olla autoriõigusega kaitstud ka registreerimata disainilahendusena või kunstiteosena. Mõnes liikmesriigis on tööstusdisainilahenduse kaitse ja autoriõiguse kaitse kumuleeruvad, teistes liikmesriikides aga teineteist välistavad. Teatavatel asjaoludel võib disainilahendus olla kaitstud ka kõlvatu konkurentsi õiguse alusel, kuid kaitsetingimused ning olemasolevate õiguste ja õiguskaitsevahendite ulatus võivad märkimisväärselt erineda.

1.3. Komitee peab väga oluliseks kohandada disainilahenduste õigusraamistik digiajastuga, et edendada ELi taastumist ja vastupanuvõimet ning soodustada innovatsiooni ja konkurentsivõimet. Komitee kiidab heaks direktiivi ettepanekus esitatud disainilahenduse uue määratluse. Tehnoloogia arengut silmas pidades muutub see üha asjakohasemaks, kuna sellega laiendatakse toote mõistet tehnoloogilistele disainilahendustele, mis ei ole hõlmatud füüsilistes objektides.

1.4. Komitee toetab ka seda, et kaitse piirdub registreerimistaotluses nähtavalt esitatud väliste tunnustega, kuna see suurendab kaitse õiguskindlust.

1.5. Komitee väljendab heameelt asjaolu üle, et määruse ettepanekus on esitatud lahendus, mille Euroopa Liidu Kohus pakkus välja oma 20. detsembri 2017. aasta otsuses Acacia kohtuasjas, ([1]) milles selgitati mõiste „parandamistingimus“ (määruse ettepaneku eestikeelses tõlkes „remondiklausel“) tõlgendamist, eriti kuna sellega muudetakse tarbijakaitse tõhusamaks.

([1]) Liidetud kohtuasjad C-397/16 ja C-435/16.

1.6. Teisest küljest ei arva komitee, et avaldamislõivu ühendamine registreerimislõivuga vähendaks makstavate tasude kogusummat, kuna pikendamiskulud suurenevad ettepaneku kohaselt märkimisväärselt. Seega ei ole see meede VKEdele ja üksikautoritele nii soodne, kui väidetakse. Komitee soovib, et VKEdele ja üksikautoritele nähtaks tasumiseks ette väiksemad summad, vajaduse korral proportsionaalselt nende käibega.

1.7. Komitee arvates on klassi ühtsuse nõude kaotamisega kaasnev lihtsustamine vajalik. Kuid komitee peab seda ebapiisavaks, sest endiselt on vaja parandada riiklike tööstusomandi õiguskaitse ametite ja Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO, edaspidi „amet") veebisaitidel pakutavate disainilahenduste esitamise süsteemi. Selle probleemi lahendamiseks võiksid ametid pöörduda patendiadvokaatide poole ning seega muuta VKEde ja üksikautorite jaoks oma disainilahenduste kaitsmise lihtsamaks.

1.8. Komitee leiab, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 290 ei ole asjakohane kasutada ameti otsuste peale esitatud kaebusi ja vaidlusi käsitlevate eeskirjade koostamisel. Nimelt on delegeeritud õigusakt mõeldud üksnes alusakti täiendamiseks ja peaks hõlmama üksnes mitteolemuslikke osi. Sätted, mis on määruse ettepanekus ette nähtud vastu võtta delegeeritud õigusaktiga, puudutavad aga õigusi, mis on sätestatud põhiõiguste harta VI jaotises, sealhulgas eelkõige artiklis 47, milles käsitletakse õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Seega ei saa neid pidada mitteolemuslikeks osadeks.

1.9. Komitee soovitab kõnealused sätted määratleda määruses endas.

2. **Taust**

2.1. Kehtivas õiguses ühtlustatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 98/71/EÜ ([2]) osaliselt disainilahenduste õiguskaitset käsitlevaid riiklikke õigusakte. Nõukogu määrusega (EÜ) nr 6/2002 ([3]) on kehtestatud autonoomne süsteem ühenduse registreeritud disainilahenduste ja ühenduse registreerimata disainilahenduste ühtsete õiguste kaitsmiseks kogu liidus, tingimusel et need vastavad kaitsetingimustele: nimelt peavad need olema uued ja eristatavad. Kui registreerimist ei toimu, võib omanikul tekkida raskusi disainilahenduse õiguse olemasolu tõendamisega. Lisaks on kaitse tähtaeg piiratud kolme aastaga ja antud õiguste ulatus on väiksem.

2.2. Määrust muudeti 2006. aastal, et jõustada ELi ühinemine Haagi rahvusvahelise registreerimissüsteemiga. Eesmärk oli luua Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioonis (WIPO) ühtne, lihtne, odav ja tsentraliseeritud disainilahenduste registreerimise menetlus.

2.3. Määrusega vabastatakse varuosad ühenduse disainilahenduste kaitsest, sest direktiivi koostamise käigus ei suudetud selles küsimuses kokkuleppele jõuda. Nõukogu toetuse puudumisel võttis komisjon 2014. aastal oma direktiivi läbivaatamise ettepaneku tagasi.

2.4. Siin arvamuses käsitletav ettepanek tuleneb sellest ebaõnnestumisest ja põhineb komisjoni 25. novembri 2020. aasta teatisel „Innovatsioonipotentsiaali rakendamine – intellektuaalomandi tegevuskava ELi majanduse taastamise ja vastupanuvõime toetamise suurendamiseks". Teatis avaldati kaubamärgiõiguse reformi järelmeetmena. Selle eesmärk on paremini kohanduda digiajastuga, muuta see üksikautorite, VKEde ja tööstusharude jaoks kättesaadavamaks ning tõhusamaks, odavamaks ja lihtsamaks ning suurendada kaitsesüsteemi õiguskindlust.

3. **Üldised märkused**

3.1. Tööstusdisainilahendus on seotud objekti dekoratiivse välimusega. See võib olla kolme- või kahemõõtmeline. Edukas disain ühendab harmooniliselt funktsiooni ja kuju. Olenemata sellest, kas tegemist on laua või telefoniga, muudab disainilahendus objekti atraktiivseks või teisele eelistatavaks.

3.2. Tööstusdisainilahendust kohaldatakse mitmesuguste tööstus- ja käsitöötoodete suhtes, olgu need siis tehnilised või meditsiiniseadmed, kellad, ehted, luksuskaubad, kodutarbed, elektriseadmed, sõidukid, arhitektuurilised rajatised, tekstiiltooted, vabaajakaubad jne.

3.3. Andes objektile atraktiivsuse ja kaasakiskuva võime, suurendab tööstusdisainilahendus toote turuväärtust. Disainilahenduse kaitsmine aitab seega tagada investeeringutasuvuse.

([2]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 1998. aasta direktiiv 98/71/EÜ disainilahenduste õiguskaitse kohta (EÜT L 289, 28.10.1998, lk 28).

([3]) Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määrus (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT L 3, 5.1.2002, lk 1).

3.3.1. Komitee leiab, et tõhus kaitsesüsteem on seega kasulik nii tarbijatele kui ka üldsusele, sest see soodustab ausat konkurentsi ja kaubandustavasid.

3.3.2. Samuti aitab see kaasa majandusarengule, ergutades loovust tööstuses ja tööstuslikus tootmises, samuti äritegevuse ja ekspordi arengut.

3.4. Enamikus liikmesriikides peab disainilahendus olema registreeritud riiklikus tööstusomandi õiguskaitse ametis, et see oleks seadusega kaitstud. Asjaomaste riiklike õigusnormide ja disainilahenduse liigi kohaselt võib see olla autoriõigusega kaitstud ka registreerimata disainilahendusena või kunstiteosena.

3.5. Mõnes liikmesriigis tööstusdisainilahenduste kaitse ja autoriõiguse kaitse kattuvad, samas kui teistes on need üksteist välistavad. Disainilahendus võib olla kaitstud ka kõlvatu konkurentsi õiguse alusel, kuid kaitsetingimused ning olemasolevate õiguste ja õiguskaitsevahendite ulatus võivad olla erinevad.

3.6. Pidades silmas ELi eesmärke edendada majanduse taastumist ja vastupanuvõimet ning soodustada innovatsiooni ja konkurentsivõimet, peab komitee oluliseks kohandada disainilahenduste õigusraamistik digiajastuga. Komitee kiidab heaks kavandatava uue määratluse, kuna see on tehnoloogia arengut silmas pidades asjakohane ja laiendab samal ajal toote mõistet tehnoloogilistele disainilahendustele, mis ei ole hõlmatud füüsilistes objektides.

3.7. Komitee toetab ka õiguskindluse tugevdamist, mis on seotud kaitse piiramisega selliste väliste tunnustega, mis on registreerimistaotluses nähtavalt esitatud.

3.8. Samuti kiidab ta heaks disainilahenduse registreerimisest tulenevate õiguste ulatuse kohandamise, et hõlmata probleeme, mis on seotud 3D-printimise tehnoloogia kasutuselevõtuga. Komitee toetab ka lisatud sätet, et disainilahenduste omanikel on õigus (sarnaselt kaubamärgiõigusele) takistada võltsitud kaupade transiiti läbi liidu territooriumi või nende suunamist tolliprotseduurile ilma neid seal vabasse ringlusse lubamata, et võidelda võltsimise vastu.

4. **Konkreetsed märkused**

4.1. ***Remondiklausel ja tarbijakaitse***

4.1.1. Varuosade (mitmeosalise toote koostisosad) kaitset disainilahenduste õiguse alusel on väga palju käsitletud. Määruse alusel on kehtestatud erand, mida nimetatakse remondiklausliks, et piirata tootjate või algseadmete (eelkõige autode) valmistajate monopoolset seisundit varuosade turul (artikkel 110). Nimetatud remondiklausliga on ette nähtud, et varuosaga seotud disainilahenduse omanik ei tohi tegutseda monopoolselt ega takistada kolmandal isikul lasta turule varuosi, mis on ette nähtud toote parandamiseks ja selle esialgse välimuse taastamiseks.

4.1.2. Keeruka lõpptoote (auto, kell, mobiiltelefon jne) tootja kontrollib sageli kogu tootmisahelat. Sel juhul on tõenäoline, et ta teenib kahekordset kasumit, eelkõige valmistoote müügi turul, aga ka varuosade müügi turul.

4.1.3. Käitumispõhisest majandusest on aga ilmnenud, et enamik tarbijaid teeb oma valiku esmatoote müügihinna alusel, võtmata arvesse teiseste teenuste müügihinda. Seetõttu jäävad nad seotuks oma esialgse investeeringuga ja on sunnitud maksma hinda, millega nad ei oleks muudel asjaoludel tingimata nõustunud.

4.1.4. Komitee märgib, et selline olukord võib seega põhjustada probleeme konkurentsiõiguses, sest algsel tootjal/kokkupanijal, kellel on disainilahenduse õigus, on oluline konkurentsieelis, mis võib lõppkokkuvõttes tarbijat kahjustada:

— oma klientide seisukohast, võimaldades tal küsida kõrget hinda või seosmüüki;

— remonditöökodade seisukohast, et vallutada turg või määrata oma tingimused neile remonditöökodadele, keda ta on nõus varustama;

— oma tarnijate seisukohast niivõrd, kuivõrd ta võib keelata neil varustada sõltumatuid remonditöökodasid või keelata sõltumatutel tarnijatel oma varuosi remondituru varustamiseks kopeerida.

4.1.5. Selleks et vältida järelturgude monopoliseerimist, otsustas Euroopa seadusandja piirata varuosadega seotud õigusi.

— Esimest piirangut nimetatakse mõnikord kohandamiskohustuse erandiks („täpselt vastavad varuosad“) (artikli 8 lõige 2). Tootel, mis on vajalik teise tootega ühendamiseks, ei saa välistunnuseid kaitsta.

— Teine piirang puudutab selliste koostisosade kaitset, mis ei ole nähtavad.

4.1.6. Koostisosa, mis ei ole toote tavakasutuse käigus nähtav, ei saa disainilahenduse esitamisega kaitsta (artikli 4 lõige 2).

Sellised koostisosad võivad näiteks olla järgmised:

— kellamehaanika;

— enamiku kodumasinate mootorite sisemus;

— auto mootor (seda ei peeta sõiduki tavakasutuse käigus nähtavaks, olenemata sellest, et mootor on kapoti ülestõstmisel selgesti nähtav).

4.1.7. Varuosad, mida saab kaitsta, on järelikult need, mis ei sisalda ühtegi ühendusmehhanismi ja on nähtavad. Määruse kohaselt on seega võimalik kaitsta suurt hulka osi. Näiteks auto puhul saab kaitsta järgmist:

— esituled;

— poritiivad;

— kapott ja uksed (kuid mitte hinged);

— rool.

4.1.8. Toodet, mis ei ole disainilahenduse esitamisega kaitstud, võib seega reprodutseerida iga konkureeriv varuosade tootja ja seda saab kasutada remonditurul.

4.1.9. Nende sätete kohaldamine on siiski tekitanud küsimusi. Komitee väljendab seetõttu heameelt asjaolu üle, et määruse ettepanekus kaalutakse lahendust, mille Euroopa Liidu Kohus pakkus välja 20. detsembri 2017. aasta otsuses Acacia kohtuasjas, milles selgitati mõiste „parandamistingimus“ (määruse ettepaneku eestikeelses tõlkes „remondiklausel“) tõlgendamist.

4.1.10. Komitee juhib tähelepanu sellele, et Pariisi apellatsioonikohus kohaldas seda lahendust oma 11. septembri 2018. aasta otsuses kohtuasjas nr 2017/01589 netipoes turustatavate velgede kohta. Müüja ei saanud õiguspäraselt remondiklauslile tugineda, sest kõnealuseid velgesid pakuti sõidukite esteetiliseks isikupärastamiseks ja tuunimiseks. Seega loeti vaidlusalused veljed õigusi rikkuvateks ja müüjat karistati disainilahenduste võltsimise eest.

4.1.11. Mõned liikmesriigid on varuosade turu liberaliseerinud. Prantsusmaa 22. augusti 2021. aasta kliima- ja vastupanuvõime seadusega nr 2021–1104 avatakse mootorsõidukite teatavate varuosade müügi turg alates 1. jaanuarist 2023.

4.1.12. Selle meetme eesmärk on varuosade turul hindu alandada. Hinnad kasvasid aastatel 2019–2020 keskmiselt 8 %, osaliselt eri osade, näiteks elektripeeglite mootorite, tuuleklaasidesse paigaldatud andurite jne tehnilise keerukuse tõttu. Riikides, mis on kõnealuses sektoris kõige liberaalsemad, ei ole kõrgelt arenenud tööstust, kusjuures märkimisväärseks erandiks on Saksamaa, kus on võimsad autotootjad, kuid turg on juba avatum.

Prantsusmaal saavad alates 1. jaanuarist 2023 algseadmete valmistajad, olenemata sellest, kas nad on originaalvarustuse tootjad, st osalevad uute sõidukite kokkupanekus, või sõltumatud tootjad, turustada klaasosi. Algseadmete valmistajad, kes on osalenud muude nähtavate varuosade (optilised osad, peeglid jne) esmasel paigaldamisel, saavad seega tootjatena varuosi turustada.

4.2. ***Disainilahenduste kaitse kulud***

4.2.1. Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametis on kasutusele võetud veebipõhine disainilahenduste registreerimise süsteem, mille kulud algavad hetkel 350 eurost. Komitee tuletab meelde, et Euroopa Liidu registreeritud disainilahendus kehtib esialgu viis aastat alates esitamiskuupäevast ja et seda saab pikendada viie aasta kaupa kuni 25 aastaks.

4.2.2. Lisaks taotluse esitamise kuludele kohaldatakse kolme liiki lõive:

— registreerimislõiv 230 eurot, millele lisandub täiendav 115 euro suurune registreerimislõiv 2–10 lisaregistreeringu puhul ja 50 euro suurune lõiv rohkem kui 10 registreeringu puhul;

— avaldamislõiv 120 eurot, mida suurendatakse 60 euro võrra 2–10 täiendava avaldatava lahenduse puhul ja 30 euro võrra rohkem kui 10 avaldatava lahenduse puhul;

— avaldamise edasilükkamise lõiv 40 eurot, mida suurendatakse 20 euro võrra 2–10 disainilahenduse puhul ja 10 euro võrra rohkem kui 10 disainilahenduse puhul.

4.2.3. Makstavad lõivud sõltuvad kahest asjaolust:

— kas taotlus sisaldab üht või mitut disainilahendust;

— kas disainilahenduse avaldamine lükatakse edasi või mitte.

4.2.4. Nende struktuur vastab järgmisele mudelile:

— põhilõiv ühe disainilahenduse või koondtaotluse korral esimese disainilahenduse eest;

— sooduslõiv 2.–10. disainilahenduse eest;

— täiendav sooduslõiv alates 11. disainilahendusest.

4.2.5. Määruse ettepanekuga nähakse ette esimese pikendamise korral kulude vähendamine 70 euroni (pärast viit aastat) ja teise pikendamise korral suurendamine 140 euroni (pärast 10 aastat), kolmanda pikendamise korral 280 euroni (pärast 15 aastat) ja neljanda pikendamise korral 560 euroni (pärast 20 aastat). Kahe esimese pikendamise lõivude summa jääb samaks praegu tasumisele kuuluva summaga, st kokku 210 eurot, kuid järgmised pikendamislõivud suurenevad märkimisväärselt.

4.2.6. Nimetatud ettepanek ei tundu olevat VKEdele ja üksikautoritele nii soodne, kui väidetakse. Seetõttu nõuab komitee, et VKEdele ja üksikautoritele nähtaks tasumiseks ette väiksemad summad, võimaluse korral proportsionaalselt nende käibega.

4.2.7. Lisaks ei usu komitee, et lõivude struktuuri muutmine avaldamis- ja registreerimislõivude ühendamise teel vähendaks lõivude kogumaksumust.

4.3. ***Klassi ühtsuse nõude kaotamine***

4.3.1. Isegi kui taotlus võib olla seotud mitme disainilahendusega, peab see tingimata olema klassi ühtsuse nõude kohaselt mõeldud kasutamiseks samasse klassi kuuluvate kaupade puhul. Need klassid on esitatud tööstusdisainilahenduste rahvusvaheline klassifikatsiooni (Locarno klassifikatsiooni) loetelus.

4.3.2. Tööstusdisainilahenduste rahvusvaheline klassifikatsioon on Locarno kokkuleppe artikli 2 lõike 1 kohaselt „ainult korraldava iseloomuga“ ja sisaldab järgmist:

— klasside ja alaklasside loend;

— tööstusdisainilahendusi sisaldavate kaupade alfabeetiline loend, kus on ära näidatud klassid ja alaklassid;

— selgitused.

4.3.3. Määruse ettepanekus on ette nähtud klassi ühtsuse nõude kaotamine, mis võimaldaks äriühingutel esitada mitu disainilahenduse taotlust, kombineerides mitu disainilahendust ühes ja samas koondtaotluses, ilma et see peaks piirduma samasse Locarno klassi kuuluvate toodetega. Selle nõude kaotamisega püütakse julgustada VKEsid ja üksikautoreid esitama oma disainilahendusi eesmärgiga neid kaitsta.

4.3.4. Komitee arvates on klassi ühtsuse nõude kaotamisest tulenev lihtsustamine vajalik. Kuid komitee peab seda ebapiisavaks, sest endiselt on vaja parandada riiklike tööstusomandi õiguskaitse ametite ja EUIPO veebisaitidel pakutavate disainilahenduste esitamise süsteemi.

4.3.5. Ametid võiksid kasutada patendiadvokaatide eksperditeadmisi, et kõnealune probleem lahendada ja seega muuta VKEde ja üksikautorite jaoks oma disainilahenduste kaitsmine lihtsamaks.

4.3.6. Patendiadvokaadid toetavad õiguste omajaid kindlasti ka edaspidi nende disainilahenduste kasutamisel ja esindavad neid kohtuvaidlustes.

4.4. ***Volituste delegeerimine ja delegeeritud õigusaktide vastuvõtmine***

4.4.1. Määruse ettepanekus on kehtestatud, et disainilahenduste õigusega seotud kohtuvaidlusi käsitlevad sätted võetakse vastu delegeeritud õigusaktidega.

Need on seotud järgmisega:

— disainilahenduse taotluse tagasivõtmine ja muutmine (artiklid 47a ja 47b);

— kehtetuks tunnistamise menetlused (artikkel 53a);

— ameti otsuseid käsitlev apellatsioonimenetlus (artikkel 55a);

— suuline menetlus ameti apellatsioonikodades (artikkel 64a);

— tõendite kogumine (artikkel 65a);

— otsustest ja kutsetest teatamine (artikkel 66a);

— ametile saadetavate teadetega seotud menetlus (artikkel 66d);

— menetlustähtaegade arvutamine ja kestus (artikkel 66f);

— ametis toimuva menetluse jätkamine (artikkel 67c);

— kutseline esindus ametis vaidluse korral (artikkel 78a);

— lõivude ja muude tasude maksmine (artikkel 106aa).

4.4.2. Komitee leiab, et ELi toimimise lepingu artiklit 290 ei ole asjakohane kasutada ameti otsuste peale esitatud kaebusi ja vaidlusi käsitlevate eeskirjade koostamisel. Nimelt on delegeeritud õigusakt mõeldud üksnes alusakti täiendamiseks ja see peaks hõlmama üksnes mitteolemuslikke osi. Asjaomased sätted puudutavad aga õigusi, mis on kehtestatud põhiõiguste harta VI jaotises, sealhulgas eelkõige artiklis 47, milles käsitletakse õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Seega ei saa neid pidada alusakti mitteolemuslikeks osadeks.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG